

МАРКАЗИЙ ОСИЁ ДАВЛАТЛАРИДА ТИНЧ НАМОЙИШЛАР ЎТКАЗИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ

Ш.Д.Хасанов

*ИИБ Академияси Жиноят ҳуқуқи кафедраси ўқитувчиси, катта лейтенант
orcid: 0009-0005-9239-0441*

Аннотация: *Мазкур мақолада бугунги кундаги энг долзарб муаммоларда бири бўлган йиғилиш, митинг ва кўча юришлари намоийишлар ўтакиш тартиблари билан боғлиқ муаммолар уларга белгиланган жавобгарлик ва такомиллаштириш йўналишлари таҳлил этлган.*

Калит сўзлар: *йиғилиш, митинг, кўча юриши, йиғилишлар, жамоат хавфсизлиги, оммавий тартибсизликлар.*

Аннотация: *В данной статье анализируются одни из наиболее актуальных проблем на сегодняшний день, проблемы, связанные с процедурами проведения собраний, митингов и уличных шествий, возложенными на них обязанностями и направлениями совершенствования.*

Ключевые слова: *митинг, митинг, уличное шествие, собрания, общественная безопасность, общественные беспорядки.*

Annotation: *This article analyzes some of the most pressing problems today, problems associated with the procedures for holding meetings, rallies and street processions, the responsibilities assigned to them and areas for improvement..*

Key words: *meeting, rally, street march, gatherings, public safety, public disturbances.*

Таҳлилларга кўра, Марказий Осиё давлатларида тинч намоийишлар ўтказиш ҳуқуқи давлат назоратига олинган бўлиб, фуқароларнинг ўз фикрини ифодалаш, бузилган ҳуқуқларни тиклаш ва қонуний белгиланган ҳуқуқлардан фойдаланиш, ўз норозилик позициясини ифодалашда ҳуқуқий тўсиқларга дуч келмоқда.

Марказий Осиё мамлакатларида тинч намоийишларни ўтказишлари давлат конституцияси билан белгиланган бўлиб, тинч ва қуролсиз тартибда митинглар, йиғилишлар, кўча юришлари ва бошқа ҳаракатларни ўтказиш ҳуқуқи таъминланган [1].

Шунингдек, Марказий Осиё мамлакатларида (Ўзбекистон Республикасидан ташқари) митинг йиғилиш ва намоийишларни ташкил қилиш ҳамда ўтказиш тартибини белгиловчи қонунчилик мавжуд бўлиб, тинч намоийишларни ташкил этиш, шунингдек, ўтказиш тартиблари, рухсат берилган ва тақиқланган ҳолатлари таҳлил қилинганда, мазкур ҳуқуқларни амалга оширишда фуқароларнинг айрим ҳуқуқлари чекланганлигини кузатиш мумкин.

Давлатларнинг (Ўзбекистон Республикасидан ташқари) ҳужжатларига асосан белгиланган тартиблар халқаро ҳуқуқнинг айрим жиҳатларига мос келмаслиги ҳамда давлат органларига бир қатор қийинчиликларни юзага келтириб чиқариши мумкинлигини кўриш мумкин. Жумладан:

– Қозоғистон, Тожикистон ва Туркменистонда тинч намоёишлар ташкилотчиси ва иштирокчиси 18 ёшга тўлган бўлиши лозимлиги БМТ Бола ҳуқуқлари тўғрисида Конвенциянинг 15-моддасига асосан, болалар эркин ҳолда йиғилиш ҳамда тинч намоёишлар ўтказиш нормасига зид эканлиги [2];

– Қирғизистонда тинч намоёишлар ташкилотчиси ва иштирокчиси чет эл фуқароси ёки фуқаролиги бўлмаган шахс бўлиши мумкинлиги эса, хорижий давлатларнинг митинг, йиғилиш ва намоёишларни молиялаштиришга шароит яратишига, бунинг натижасида эса, давлатнинг ижтимоий сиёсий вазиятига салбий таъсир кўрсатишига олиб келиши мумкинлиги (норозилик чиқишлари оқибатда Қирғизистонда бир неча мартаба оммавий тартибсизликлар юзага келган) [3];

– Қозоғистон қонунчилиги бўйича митинг, йиғилиш ва намоёишлар ўтказиш даврида чодир (палатка)лар ёки бошқа жиҳозларни ўрнатишга рухсат берилганлиги келгусида Украинада юз берган инқилобга ўхшаш ҳолатларни келтириб чиқариши мумкинлиги;

– Қирғизистон қонунчилигига кўра, ташкилотчилар митинг, йиғилиш ёки намоёиш ўтказиш юзасидан давлат ҳокимияти органларига ўз вақтида ёки умуман мурожаат қилмаганлиги ҳукумат томонидан тадбирни ўтказишга тўсқинлик қилиш ёки тақиқлашга асос бўлмаслиги оқибатида бундай тадбирларни ўтказишда давлат ҳокимияти органларининг нуфузини тушириб юбориши мумкинлиги;

Шу билан бирга Қирғизистон қонунчилигининг қўққисдан намоёиш ўтказиш, давлат органлари бинолари олдида митинг, йиғилиш ёки намоёишлар ўтказиш, тадбирларни тунги вақтда ўтказиш, юзни ниқоб билан яшириш, бир вақтда қарама-қарши мақсад билан бир нечта тадбирлар ўтказиш билан боғлиқ жиҳатлари мамлакатда беқарорлик ҳолатини келтириб чиқариш хавфини кўпайишига олиб келиши мумкин.

Шуни таъкидлаш жоизки, Марказий Осиё мамлакатларидан фақат Ўзбекистонда митинг, йиғилиш ва намоёишлар ўтказиш тартибини белгиловчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг мавжуд эмаслиги мазкур тадбирларни ўтказишда фуқаролар, давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, ўзаро муносабатлари тартибга солинмасдан қолишига сабаб бўлиши билан бир қаторда, фуқароларнинг конституцион ҳуқуқини амалга оширишларида тўсиқ бўлмақда.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикасида митинг, йиғилиш ва намоёишлар ўтказиш тартибини белгиловчи норматив ҳуқуқий

хужжатнинг бугунги кунда қабул қилинишининг долзарблиги қуйидагиларда акс этмоқда. Масалан:

– амалдаги қонунчиликда йиғилиш, митинг ва намойишлар тушунчалари, уларни ташкил этиш ҳамда ўтказиш тартибини белгиловчи норматив-ҳуқуқий ҳужжат мавжуд эмас;

– Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 38-моддасида кўрсатилган қоидаларни тўлиқ рўёбга чиқарилишига ҳуқуқий бўшлиқ пайдо бўлишига йўл қўйилмоқда;

– митинг, йиғилиш ва намойишларни ташкил этиш ва ўтказиш юзасидан фуқаролар, давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, шунингдек, ўзаро муносабатлари тартибга солинмасдан қолмоқда;

– тегишли норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг мавжуд эмаслиги фуқаролар томонидан митинг, йиғилиш ва намойишларни ташкил этиш ҳамда ўтказиш билан боғлиқ хатти-ҳаракатларга ҳуқуқий баҳо беришда, хусусан, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 201, 202 ва Жиноят кодексининг 217-моддасига асосан маъмурий ва жиноий жавобгарлик масаласини белгилашда мураккабликларни юзага келтирмоқда.

Таъкидлаш керакки, намойиш, йиғилиш, митинг, пикет, кўча юришлари ва шунга ўхшаш ҳаракатларни амалга ошириш тартибини назарда тутган норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг қабул қилиниши инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари, уларнинг қонуний манфаатларини таъминлашда долзарб аҳамият касб этиб, қонунчиликдаги айрим бўшлиқларни тўлдиради. Шунингдек, жамоатчилик назоратини амалга оширишда аҳолининг фуқаролик позициясини намоён этишига хизмат қилади.

Қонунчиликдаги ўрганишлар ҳамда хориж тажрибаларини таҳлил қилган ҳолда, инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва уларнинг қонуний манфаатларини таъминлаш, мамлакатда криминоген ва сиёсий-ижтимоий вазиятни барқарорлигини сақлаш мақсадида қуйидагилар таклиф қилинади:

– намойиш, йиғилиш, митинг, пикет, кўча юришлари ва шунга ўхшаш ҳаракатларни амалга ошириш тартибини назарда тутган норматив ҳуқуқий ҳужжат қабул қилиш;

– жамоат хавфсизлигини таъминлаш билан боғлиқ барча мутасадди ташкилотларнинг фуқаролар томонидан намойиш, йиғилиш, митинг, пикет, кўча юришлари ва шунга ўхшаш ҳаракатларни амалга ошириш давридаги ички буйруқ ёки қўшма қарорларини ишлаб чиқиш;

– намойиш, йиғилиш, митинг, пикет, кўча юришлари ва шунга ўхшаш ҳаракатларни амалга ошириш ва унга ташкилотчилик қилиш, шунингдек, бундай ҳуқуққа эга бўлмаган субъектларни қатъий белгилаш;

– мамлакат аҳолисини тўғри, тўлиқ ва ҳаққоний маълумот билан таъминлаш, турли хил дезинформация ва дискредитациядан ҳимоя қилиш, фуқаролар онгида нотўғри ижтимоий фикрни вужудга келишини олдини олиш юзасидан оммавий ахборот воситалари ходимлари, якка ҳолдаги журналистлар ва блогерлик фаолияти билан шуғулланувчи шахсларнинг ваколатлари, мажбуриятлари, шунингдек, улар томонидан амалга оширилиши тақиқланган ҳолатларни қайд этиш.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, йиғилиш, митинг ва намойишларни тартибга солувчи ҳуқуқий-норматив ҳужжатнинг қабул қилиниши асосида бир қатор ижобий натижаларга эришиш мумкин:

биринчидан, оммавий тадбирлар, жумладан, йиғилиш, митинг, кўча юришлари ёки намойишларни ташкил этиш ва ўтказиш тартиби қонун билан белгиланади;

иккинчидан, митинг, йиғилиш ва намойишларни ташкил этиш ҳамда ўтказишнинг тушунчаларига қонуний изоҳ берилади;

учинчидан, мамлакатда фуқароларнинг конституцион ҳуқуқ ва эркинликлари ҳамда уларнинг қонуний манфаатларининг устуворлиги таъминланади;

тўртинчидан, митинг, йиғилиш ва намойишлар ўтказишда жамоат хавфсизлигини таъминлаш масалалари бўйича давлат ҳокимияти ҳамда бошқарув органларининг ваколатлари ва мажбуриятлари белгиланади;

бешинчидан, митинг, йиғилиш ва намойишларни ташкил этиш учун рухсат олиш, ўтказиш вақти ва жойи, ташкилотчи ва иштирокчиларнинг мақоми ҳамда уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари белгиланади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т., 2023.
2. Қозоғистон Республикаси Конституцияси. URL:https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution.
3. Қирғизистон Республикаси Конституцияси. URL:<https://www.gov.kg/ru/p/constitution>
4. Тожикистон Республикаси Конституцияси. URL:<http://www.gst.tj/konstitutsiyarespubliki-tadzhikistan>
5. Туркменистон Республикаси Конституцияси. URL:<https://online.zakon.kz/Document/?docid=31337929#pos=5>.
6. Закон Республики Казахстан от 25 мая 2020 года № 333-VI “О порядке организации и проведения мирных собраний в Республике Казахстан”. URL:https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36271780

7. Закон Республики Таджикистан от 31 декабря 2014 года №1169 “О собраниях,

митингах, демонстрациях и уличных шествиях” URL: <http://ncz.tj/content/закон-республикитаджикистан-о-собраниях-митингах-демонстрациях-и-уличных-шествиях>.

8. Закон Туркменистана от 28 февраля 2015 года №185-V “Об организации и проведении собраний, митингов, демонстраций и других массовых мероприятий”.

URL:<http://www.turkmenbusiness.org/content/zakon-turkmenistana-ob-organizatsii-i-provedenisobranii-mitingov-demonstratsii-i-drugikh-m>.

9. Закон Кыргызской Республики от 23 мая 2012 года № 64 “О мирных собраниях”

URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203664>.